

осіб, виконання грошово-валютних операцій, рух цінних паперів тощо, так і законодавством, що стосується особливостей страхового профілю діяльності. Якщо розглянути питання видачі ліцензії страховикам на проведення конкретних видів страхування то тут існує ціла процедура, що стосується видачі ліцензії для страховика. Після ухвалення рішення про видачу юридичній особі ліцензії страховик вноситься до державного реєстру страховиків (перестраховиків) України.

Ключові слова: страхова компанія, страховик, іноземна страхова компанія, юридична особа, страховий брокер, форми інвестиції.

Резюме

Пастернак В. Н. Особенности создания иностранной страховой компании и страховой компании с иностранными инвестициями.

В статье автор раскрывает сложный процесс создания иностранной страховой компании с иностранными инвестициями, который можно разделить на два этапа: формирование юридического лица и предоставление юридическому лицу статуса страховщика, то есть создание юридического лица и его государственной регистрации, порядок которой определяется Законом Украины «О государственной регистрации юридических лиц и физических лиц – предпринимателей». Относительно порядка создания новых или реорганизации существующих страховых компаний, то он регулируется как общими законами, так и нормативными актами о предпринимательской деятельности, регистрацию юридических лиц, выполнение денежно-валютных операций, движение ценных бумаг и т.д., так и законодательством, касающимся особенностей страхового профиля деятельности. Если рассмотреть вопрос выдачи лицензии страховщикам на проведение конкретных видов страхования, то тут существует целая процедура, касающаяся выдачи лицензии для страховщика. После утверждения решения о выдаче юридическому лицу лицензии, страховщик вносится в государственный реестр страховщиков (перестраховщиков) Украины.

Ключевые слова: страховая компания, страховщик, иностранная страховая компания, юридическое лицо, страховой брокер, формы инвестиции.

Summary

Pasternak V. Peculiarities of the establishment of a foreign insurance company and an insurance company with foreign investments.

The author reveals a complex process of creating a foreign insurance company with foreign investments, which can be divided into two stages: formation of legal entity and granting to legal entity of the status of insurer, i.e. creation of legal entity and its state registration, which order is determined by the Law of Ukraine “On State Registration of Legal Entities and Individual Entrepreneurs”. As far as the procedure of creating new or reorganization of the existing insurance companies is concerned, it is regulated by both general laws and normative acts on entrepreneurship, registration of legal entities, conducting of monetary and foreign exchange transactions, flow of securities etc., as well as by legislation concerning features of insurance activity profile. If you consider an issue regarding issuance of license to insurers for conducting specific types of insurance, then there exists an entire procedure regarding issuance of a license for insurer. Upon approval of the decision to issue a license to legal entity, this insurer is entered into the state register of insurers (reinsurers) of Ukraine.

Key words: insurance company, insurer, foreign insurance company, legal person, insurance broker, forms of investment.

Отримано 8.07.2013

УДК 34.346

Н. В. РАЗБЕЙКО

Наталія Вікторівна Разбейко, здобувач Інституту економіко-правових досліджень НАН України

ДЕЯКІ ОЗНАКИ ЮРИДИЧНИХ ФАКТІВ У ГОСПОДАРСЬКИХ ВІДНОСИНАХ

Витоки доктрини юридичних фактів мають своє коріння з римського права, коли особа зверталася за документальним підтвердженням того чи іншого факту у випадку, коли втрачено документи про цю подію. Теорія юридичних фактів виникла дуже давно з потреб практики та застосовується і на сучасному етапі розвитку суспільства, що підкреслює актуальність досліджень з цієї тематики, особливо під час впливу інтеграційних процесів на законодавство України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить, що юридичні факти досліджувалися в роботах С. С. Алексєєва, О. С. Іоффе, В. Б. Ісакова, С. Ф. Кечек'яна, О. О. Красавчикова, Р. Й. Халфіної та інших. У теорії господарського права юридичні факти розглядалися О. П. Віхровим. Ним проведено їх класифікацію, до якої включено: безпосередньо закон або інший нормативно-правовий акт, акт управління господарською діяльністю, господарський договір чи інша угода, порушення вимог закону, створення об'єктів інтелектуальної власності, заява чи звернення суб'єкта господарювання до суб'єкта організаційно-господарських повноважень, інші дії або події, з якими закон пов'яже настання правових наслідків у сфері організації господарювання¹. Тому можна стверджувати, що розгляду особливостей юридичних фактів у господарських

відносинах (що і є метою даного дослідження) все-таки уваги приділено недостатньо. У зв'язку з цим ставляться такі завдання: визначити особливі ознаки юридичних фактів у господарських відносинах та дослідити загальні й спеціальні їх ознаки.

Виникає питання, чи існують будь-які особливі ознаки юридичних фактів у господарських відносинах порівняно з юридичними фактами інших галузей права? Спроба дати відповідь на нього і є метою даного дослідження. Отже, потребують більш ґрунтовного вивчення функціональні зв'язки між елементами галузі господарського законодавства в цілому, її інститутами, категоріями (зокрема такого поняття, як «юридичний факт»), особливостей механізму господарсько-правового регулювання.

В Україні юридичні факти та господарські правові відносини входять як окремі частини до більшого поняття «господарське правове регулювання». Дане питання вже розглядалось автором² на основі поняття «правове регулювання», наданого академіком НАН України Ю. С. Шемшученком³. Проте в процесі вивчення ролі юридичних фактів у визначенні методу господарського права⁴ встановлено специфіку і ознаки юридичних фактів як елементу методу господарського права, які відрізняють їх від елементів методів правового регулювання інших галузей права. У зв'язку з цим виникла потреба уточнити раніше надане визначення поняття.

Господарське правове регулювання – один із засобів державного впливу на господарські суспільні відносини з метою їх упорядкування та забезпечення: 1) зростання ділової активності суб'єктів господарювання; 2) розвитку підприємництва і на цій основі – підвищення ефективності суспільного виробництва, 3) його соціальної спрямованості відповідно до вимог Конституції України; 4) утвердження господарського порядку в економічній системі нашої країни; 5) сприяння гармонізації її з іншими економічними системами (як вказано в преамбулі Господарського кодексу України, в подальшому тексті – ГКУ)⁵.

Правовий господарський порядок в Україні формується на основі оптимального поєднання ринкового саморегулювання економічних відносин суб'єктів господарювання та державного регулювання макроекономічних процесів, виходячи з конституційної вимоги відповідальності держави перед людиною за свою діяльність та визначення України як суверенної й незалежної, демократичної, соціальної, правової держави (ст. 5 ГКУ).

Предмет господарського правового регулювання – господарські суспільні відносини (з приводу господарської діяльності), упорядкування яких неможливе без використання норм господарського права. Господарське правове регулювання забезпечується за допомогою спеціально створеного механізму. Головними складовими елементами цього механізму є: а) норми права (норми права – фундамент механізму правового регулювання); б) юридичні факти, тобто конкретні життєві обставини, з якими пов'язані виникнення, зміна чи припинення господарських правових відносин (в тому разі акти реалізації прав та обов'язків учасників господарських відносин, тобто дії суб'єктів у межах приписів відповідних правових норм); в) власне господарські правові відносини, тобто суспільні відносини, опосередковані нормами права з приводу господарської діяльності; г) процесуально-правовий аспект юридичних фактів та господарських відносин (процедура встановлення, доказування та ін.); ґ) відповідальність щодо порушників норм господарського права (тобто претерпіння ними несприятливих наслідків).

Отже, раніше пропонувалось визнавати головними складовими елементами механізму *господарського правового регулювання*: а) норми права; б) юридичні факти; в) правові відносини; г) акти реалізації суб'єктів відносин; ґ) правові санкції. Оскільки юридичні факти за вольовою ознакою поділяються на дії та події⁶, а до дій входять як різновид юридичних фактів і акти реалізації суб'єктів відносин, то немає потреби виділяти як окремий елемент механізму правового регулювання такий різновид юридичних фактів, як акти реалізації. У цьому дослідженні пропонується об'єднати такі елементами механізму господарського правового регулювання, як юридичні факти та акти реалізації суб'єктів відносин. На користь такої точки зору можна навести висновки вчених, що дії відповідно спрямованості волі суб'єкта на правові наслідки поділяються на *юридичні вчинки та юридичні акти*. *Юридичні акти* – це дії, спрямовані на досягнення правового результату. Громадяни, державні органи та інші суб'єкти, що вчиняють юридичні акти, цілеспрямовано створюють, змінюють чи припиняють правові відносини для себе або інших суб'єктів.

Також замість такого елементу вищевказаного механізму, як «правові санкції», внесено уточнення «відповідальність щодо порушників норм господарського права». Тобто правова санкція – це елемент норми права (гіпотеза, диспозиція і санкція), тому виносити його як окремий елемент механізму господарського правового регулювання недоречно, оскільки норма права в цілому визнана більшістю вчених одним із головних складових елементів механізму правового регулювання. Тому замість такого елементу вищевказаного механізму, як «правові санкції», пропонується включити такий елемент, як «відповідальність», сутність якої полягає не тільки у застосуванні до правопорушників (фізичних та юридичних осіб) передбачених законодавством санкцій, а й у претерпінні правопорушниками несприятливих економічних наслідків своєї неефективної господарської діяльності. Саме таке визначення поняття «відповідальність» підтримується колективом авторів⁷.

Новим у вищевказаному визначенні головних складових елементів механізму господарського правового регулювання є *процесуально-правовий аспект* юридичних фактів та господарських відносин (процедура встановлення, доказування та ін.). На користь такого визначення можна навести висловлювання вчених щодо можливості поєднання матеріально-правових та процесуально-правових компонентів.

Так, О. П. Віхров, аналізуючи організаційно-господарські зобов'язання із здійснення контролю за дотриманням антимонопольно-конкурентного законодавства, зазначив, що ці зобов'язання в цілому висту-

пають переважно як *матеріально-правові*, оскільки пов'язані з реалізацією норм матеріального права. Разом із тим їх можна розглядати і як *процесуально-правові* в частині, що опосередковує процедуру (порядок) здійснення контролю. Причому в останньому варіанті вони виступають як процесуально-регулятивні⁸. На думку О. П. Подцерковного, зобов'язальні відносини є одними з найважливіших частин системи господарських правовідносин⁹.

В. В. Джузь обґрунтував положення, що право банкрутств органічно поєднує матеріально-правовий та процесуально-правовий компоненти¹⁰.

Отже, якщо господарські відносини можна розглядати і як *матеріально-правові*, і як *процесуально-правові*, то припустимо, що й відповідні їм юридичні факти можуть мати такі характеристики. Це твердження пропонується з огляду на те, що юридичні факти є підставами виникнення, зміни й припинення правовідносин, в тому разі матеріально-правових та процесуальних. І якщо господарські відносини мають подвійний характер, то і юридичні факти повинні мати такий характер, оскільки в іншому випадку господарські відносини взагалі не могли б виникнути, адже відповідні юридичні факти не мали б потенціалу бути підставою їх виникнення.

У теорії права ознаки юридичних фактів поділяються на загальні та спеціальні. До загальних ознак належить те, що юридичні факти – це життєві обставини, які: 1) полягають у наявності або відсутності певних явищ матеріального світу; 2) мають конкретний зміст, існують у певному місці та часі; 3) несуть інформацію про стан суспільних відносин, що входять до предмета правового регулювання; 4) мають зовнішній вираз: абстрактні поняття, думки, духовне життя людини не можуть бути юридичними фактами; 5) прямо або опосередковано передбачені нормами права; 6) зафіксовані у встановленій законодавством процесуальній формі; 7) викликають юридичні наслідки, передбачені нормами права¹¹.

Слід погодитись із тим, що факти дійсності набувають юридичного характеру, що виражається у їх *загальних ознаках*, які властиві і фактам у правовому регулюванні господарських відносин: 1) полягають у наявності або відсутності певних явищ матеріального світу, тому мають конкретний зміст, існують у певному місці й часі; 2) мають зовнішній вираз, тому факти повинні бути зафіксовані у певній формі (наприклад, угода, висновок Торгово-промислової палати, конклюдентні дії сторін договору, ухвала суду в справах про банкрутство тощо); 3) передбачаються нормами права; 4) факти спричиняють встановлені нормою правові наслідки (тобто тягнуть виникнення, зміну або припинення суб'єктивних прав та обов'язків учасників господарських відносин).

Спеціальні ознаки юридичних фактів у правовому регулюванні господарських відносин:

1. Матеріально-правові.

– Юридичні факти за загальним правилом поділяються на дії та події. Тому, *систематичні дії* суб'єктів господарювання у сфері суспільного виробництва, спрямовані на досягнення економічних і соціальних результатів (з метою одержання прибутків або без мети одержання прибутку), слід розцінювати як юридичні факти. Отже, на підставі цього слід розглядати **господарську діяльність** (ст. 3 ГК) як юридичні факти.

– Юридичні факти завжди мають наслідки *вартісного* характеру, тобто цінову визначеність при здійсненні господарської діяльності (ст. 3 ГК), – суму договору, вартість землі, ціну позову та ін. Винятком із правил, на перший погляд, може бути смерть підприємця, оскільки це непоправна втрата як для суспільства в цілому, так і для його родичів, яку звичайно неетично розглядати з вартісного боку. Проте, не зважаючи на індивідуальність особистості людини, смерть підприємця є юридичним фактом, який припиняє господарські відносини (наприклад, договірні стосунки). Смерть підприємця припиняє його господарську діяльність, що мала цінову визначеність. Тому, цей факт розглядається і як такий, що має вартісний характер та цінову визначеність. Як вдало зазначено Н. Б. Солтис, смерть як фактична обставина – це життєва обставина (подія), яка призвела до фізіологічного припинення існування фізичної особи. Смерть як юридична обставина – це офіційна констатація події у формі державної реєстрації юридичного факту¹².

– Юридичні факти суб'єкти господарювання вимушені додатково *документально фіксувати та посвідчувати*, для їх функціонування у правовому регулюванні господарських відносин, на підставі вимог Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні»¹³ для ведення бухгалтерського обліку та обліку податкових зобов'язань (так, необхідно безперервно, послідовно, повно, з дня реєстрації до дня ліквідації вести бухгалтерський облік та фінансову звітність; господарські операції повинні бути відображені в облікових регістрах у тому звітному періоді, в якому вони були здійснені; інформація, що міститься у прийнятих до обліку первинних документах, систематизується на рахунках бухгалтерського обліку в регістрах синтетичного та аналітичного обліку шляхом подвійного запису їх на взаємопов'язаних рахунках бухгалтерського обліку; підставою для бухгалтерського обліку господарських операцій є первинні документи, які фіксують факти здійснення господарських операцій; первинні документи повинні бути складені під час здійснення господарської операції, а якщо це неможливо – безпосередньо після її закінчення). У цьому полягає відмінність юридичних фактів у господарських відносинах від юридичних фактів у цивільних відносинах. Останні, крім певної форми зовнішнього виразу (наприклад, письмова угода), не потребують додаткового ведення бухгалтерського обліку та фінансової звітності. І тільки для ведення господарських операцій (дій або подій, які викликають зміни в структурі активів та зобов'язань, власному капіталі суб'єкта господарювання) Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» передбачена обов'язковість ведення бухгалтерського обліку та фінансової звітності. Проте сам процес ведення бухгалтерського обліку та фінансової звітності – це *систематичні дії* з контролю і в поряд-

кування оброблення *даних* на підставі первинних документів, під час яких вони систематизуються на рахунках бухгалтерського обліку в реєстрах синтетичного – аналітичного обліку шляхом подвійного запису їх на взаємопов'язаних рахунках бухгалтерського обліку. Такі дії також можна розглядати як юридичні факти;

– складні юридичні факти в господарських відносинах можуть в якості елементів включати не тільки юридичні факти та юридично значущі умови, а й процесуальні юридичні факти.

– Наявність договірних засад у визначенні юридичних фактів. Так, сторони договору самостійно встановлюють, як саме повинні виконуватись певні дії, що входять до складу господарської діяльності (наприклад, поставка товару залізницею на під'їзду колію покупця можлива лише у випадку посилення на ЄТП в угоді про поставку між продавцем та покупцем). Ця ознака відрізняє юридичні факти у правовому регулюванні господарських відносин від трудових, кримінальних, адміністративних, податкових¹⁴, бюджетних, конституційних¹⁵ відносин. Так, надання правового значення (характеру) тим чи іншим обставинам у сфері бюджетних відносин залежить від волі законодавця, а не від учасників правовідносин, хоча без них ці обставини могли б і не настати¹⁶. Необхідно розрізняти цивільні договори (зобов'язання) та господарські. Наприклад, О. А. Беяневич переконаний, що на відміну від цивільно-правових зобов'язань, головною рисою яких вважається формально-юридична рівність кредитора і боржника, особливості господарських договірних зобов'язань полягають у тому, що кредитор та боржник: 1) можуть мати різний статус, перебуваючи у стані субординації (суб'єкт господарювання – суб'єкт організаційно-владних повноважень); 2) можуть перебувати у стані фактичної (економічної) нерівності, згладжування якої (зокрема, у вигляді запобігання зловживанню правами економічно сильнішою стороною) повинно забезпечуватися законодавчо (нормами про недійсність умов договору приєднання; правилами про публічні зобов'язання суб'єктів господарювання, публічні договори; законодавством про захист економічної конкуренції тощо)¹⁷.

– Юридичний факт, який є універсальним (спільним) для будь-яких підстав господарювання, це – реєстрація суб'єкта господарювання в Єдиному державному реєстрі юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців, оскільки він є: 1) обов'язковим фактом для формування будь-якої підстави господарювання; 2) є основним юридичним фактом у сукупності юридичних фактів, яка зумовлює виникнення господарських правовідносин. Ці ознаки відрізняють універсальний юридичний факт для підстав господарювання від універсального юридичного факту для будь-яких підстав спадкування, яким є смерть спадкодавця¹⁸, або від універсального юридичного факту для будь-яких підстав виникнення правовідносин у сфері трудового права, яким є укладання трудового договору¹⁹.

– Факти-презумпції (наприклад, презумпція дійсності договору, тобто договір визнається дійсним до тих пір, поки він не визнаний судом недійсним) та факти-фікції (припущення і визнання суб'єкта підприємницької діяльності – фізичної особи безвісно відсутньою) у сфері господарювання відрізняються від таких фактів в інших сферах життєдіяльності людини. Так, в сімейному праві активно використовується презумпція (при народженні дитини в шлюбі, чоловік матері вважається батьком цієї дитини; презумпція дійсності шлюбу, тобто шлюб визнається дійсним до тих пір, поки він не визнаний судом недійсним)²⁰ та фікції (запис батька дитини, народженої не в шлюбі, за прізвищем матері; запис прізвища, імені, по батькові, місця народження знайденої дитини, якщо її батьки невідомі);

2. Процедурні.

– Юридичні факти встановлюються за *спеціальною процедурою* (засвідчення факту створення юридичної особи, шляхом внесення відповідних записів у Єдиному державному реєстрі юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців; у процесі господарського судочинства; в процесі нотаріального посвідчення договору на нерухоме майно; на сесійному засіданні місцевої ради щодо затвердження проекту землеустрою щодо відведення земельної ділянки для експлуатації існуючої будівлі і передання земельної ділянки у постійне користування; узгодження протоколу розбіжностей до договору в 20-денний строк; на основі первинних документів бухгалтерського обліку та ін.).

3. Процесуальні.

– Юридичні склади у господарських відносинах мають специфічні особливості – для виникнення правовідносин із вирішення господарських спорів (господарських процесуальних відносин) необхідно, як мінімум, три обов'язкові елементи (юридичні факти): наявність між певними суб'єктами господарювання господарських відносин (сферу господарських відносин становлять господарсько-виробничі, організаційно-господарські та внутрішньогосподарські відносини); виникнення між сторонами спору; звернення однієї зі сторін спору до господарського або третейського суду. Отже, у випадках, коли у законодавчих актах підвідомчість спорів (підвідомчість цивільних справ та господарських спорів) визначена нечітко, слід виходити із суб'єктного складу учасників спору²¹. Подібну позицію висловила і президія Вишого господарського суду України у п. 4 Рекомендацій «Про деякі питання підвідомчості і підсудності справ господарським судам» від 27 червня 2007 р. № 04-5/120²². Отже, проблема розмежування юридичних фактів цивільних і господарських відносин провадиться виходячи зі суб'єктного складу учасників спору.

– Юридичні факти у господарських відносинах мають процесуальні відмінності їх встановлення, що відрізняє ці факти від юридичних фактів **цивільного права, цивільного процесу** – це неможливість встановлення юридичних фактів на підставі показань свідків, речових доказів, зокрема звуко- і відеозаписів (як це передбачено у ст. 57 Цивільного процесуального кодексу України²³). Крім того, на відміну від норм ЦПКУ, яким передбачено можливість розгляду судами в порядку окремого провадження справ про встановлення

фактів, що мають юридичне значення, Господарський процесуальний кодекс України²⁴ (далі – ГПКУ) не містить положень щодо підвідомчості таких спорів господарським судам. Отже, категорія спорів щодо встановлення певних юридичних фактів у правовідносинах між суб'єктами господарювання не підвідомча господарським судам. Такі факти можуть встановлюватись господарським судом під час розгляду справи, тобто у разі, коли позивач звертається з позовом за захистом своїх порушених або оспорюваних прав і охоронюваних законом інтересів.

– Юридичні факти у господарських відносинах мають процесуальні відмінності їх встановлення, що відрізняє ці факти від юридичних фактів **трудового права, кримінального процесу**. Так, судочинство в господарських судах здійснюється на засадах змагальності. Кожна сторона повинна довести ті обставини, на які вона посилається як на підставу своїх вимог і заперечень; додаткові докази приймаються апеляційним судом, якщо заявник обґрунтував неможливість їх подання суду першої інстанції з причин, що не залежали від нього; в апеляційній інстанції не приймаються і не розглядаються вимоги, що не були предметом розгляду в суді першої інстанції; суд, приймаючи рішення, має право виходити за межі позовних вимог, якщо це необхідно для захисту прав і законних інтересів позивачів або третіх осіб із самостійними вимогами на предмет спору і про це є клопотання заінтересованої сторони.

– Юридичні факти в певних випадках не підлягають доказуванню. Стаття 35 ГПКУ визначає підстави, за яких особи звільняються від обов'язку доказувати факти. Факти, встановлені рішенням господарського суду під час розгляду однієї справи, не доводяться знову при вирішенні інших спорів, в яких беруть участь ті самі сторони (при цьому необхідна повна тотожність суб'єктного складу спору). Рішення суду з цивільної справи, що набрало законної сили, є обов'язковим для господарського суду щодо фактів, які встановлені судом і мають значення для вирішення спору. Факти, які відповідно до закону вважаються встановленими, не доводяться при розгляді справи (наприклад, автору твору належать і авторські права). Вирок суду з кримінальної справи, що набрав законної сили, є обов'язковим для господарського суду при вирішенні спору з питання, чи мали місце певні дії та ким вони вчинені (тут суб'єктний склад учасників спору не має значення). В інших випадках питання щодо вини конкретних осіб вирішується господарським судом самостійно за результатами дослідження всіх обставин та матеріалів справ, у тому числі матеріалів слідчих органів²⁵. Проте факти, встановлені у постанові органу дізнання, слідчого, прокурора про закриття кримінальної справи, не є обов'язковими для господарського суду²⁶. Крім того, на даний момент ГПК не визначає як такі, що не підлягають доказуванню, обставини, встановлені в судових актах адміністративних судів. Оскільки згідно зі ст. 111⁷ ГПКУ під час розгляду справи в касаційному порядку господарський суд касаційної інстанції не вправі встановлювати або вважати доведеними обставини (факти), що не були встановлені в судовому рішенні або постанові господарського суду чи відхилені ним, вирішувати питання про достовірність або недостовірність того чи іншого доказу, про перевагу одних доказів над іншими, в постановках суду касаційної інстанції взагалі неможливо встановлювати нові факти. Касаційна інстанція у цьому випадку може тільки направити справу на новий розгляд до першої чи апеляційної інстанції.

– Юридичні факти в господарських відносинах встановлюються, регулюються не тільки за допомогою Господарського та Господарського процесуального кодексів, господарського законодавства, а й за допомогою Цивільного кодексу України²⁷. Так, необхідно враховувати визнання Верховним Судом України в постанові у справі № 22/197 від 16 травня 2006 р.²⁸ норм Господарського кодексу України у регулюванні майнових відносин суб'єктів господарювання як *спеціальних* щодо норм Цивільного кодексу України. Суд виходив з того, що Цивільний кодекс України, поширюється на господарські відносини. Проте частиною другою ст. 9 Цивільного кодексу України встановлено, що законом можуть бути передбачені особливості регулювання майнових відносин у сфері господарювання. Таким законом Верховним Судом України визнано, зокрема, Господарський кодекс України.

– Юридичні факти в сфері господарювання щодо землі не завжди породжують господарські правовідносини. Так, не може набуватись право власності на земельні ділянки за рішенням суду шляхом встановлення факту, що має юридичне значення (п. 2.1.1 Листа Вищого господарського суду від 1 січня 2010 р.²⁹).

Таким чином, досліджувані вище особливості господарсько-правових фактів якісно відрізняють їх від юридичних фактів, які є підставами виникнення, зміни та припинення правовідносин інших галузей права.

Факти дійсності в сфері господарювання набувають юридичного характеру, що виражається у їх *загальних та спеціальних ознаках*.

Загальні ознаки юридичних фактів у правовому регулюванні господарських відносин – це якості, критерії юридичних фактів, які є універсальними для юридичних фактів більшості галузей права.

Спеціальні ознаки юридичних фактів у правовому регулюванні господарських відносин – це якості, критерії юридичних фактів, що відрізняють юридичні факти як підстави виникнення господарських правовідносин від юридичних фактів інших галузей права.

Запропоновані пропозиції сприятимуть всебічному науково-практичному аналізу відносин, що складаються у процесі регулювання господарської діяльності.

¹ Віхров О. П. Організаційно-господарські правовідносини: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.04 / О. П. Віхров ; Ін-т екон.-прав. дослідж. НАН України. – Донецьк, 2009. – С. 15–16.

² Разбейко Н. В. Юридичні факти в механізмі господарського-правового регулювання // Економіко-правові дослідження в XXI віці: історія, сучасний стан та перспективи удосконалення господарського законодавства: Матеріали Першої міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (м. Донецьк, 16–18 лютого 2009 р.) / Інститут економіко-правових досліджень, НАН України. – Донецьк: Вебер, 2009. – С. 260–265 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.hozpravo.com.ua/conferences/uchastnik/index.php?ELEMENT_ID=178&sphrase_id=1405

³ Великий енциклопедичний юридичний словник / За ред. акад. НАН України Ю. С. Шемшученка. – К.: Юридична думка, 2007. – 992 с.

⁴ Разбейко Н. В. Роль юридичних фактів у визначенні методу господарського права / Інститут економіко-правових досліджень, НАН України. – Донецьк: вид-во «Вебер». – 2013 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.hozpravo.com.ua/conferences/uchastnik/index.php?ELEMENT_ID=694&sphrase_id=1405

⁵ Господарський кодекс України від 16 січня 2003 р. № 436-IV // Офіційний вісник України. – 2003. – № 11. – Ст. 462.

⁶ Загальна теорія держави і права: [Підручник для студентів юридичних вищих навчальних закладів] / М. В. Цвік, О. В. Петришин, Л. В. Авраменко та ін.; За ред. д-ра юрид. наук, проф., акад. АПРН України М. В. Цвіка, д-ра юрид. наук, проф., акад. АПРН України О. В. Петришина. – Х.: Право, 2009. – 584 с.

⁷ Хозяйственное право: Учебник / В. К. Мамутов, Г. Л. Знаменский, В. В. Хахулин и др.; Под ред. Мамутова В. К. – К: Юринком Интер, 2002. – 863 с.

⁸ Віхров О. П. Організаційно-господарські зобов'язання у сфері обмеження монополізму і захисту конкуренції / О. П. Віхров // Вісник Донецького Національного Університету, Сер. В: Економіка і право, Вип. 1. – Т. 2, 2011. – С. 377–382.

⁹ Господарське право: Підручник / О. П. Подцерковний, О. О. Квасницька, А. В. Смітхю та ін.; За ред. О. П. Подцерковного. – Х.: Одиссей, 2010. – 640 с.

¹⁰ Джуль В. В. Теоретико-прикладні проблеми реформування законодавства України про банкрутство: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.04 / В. В. Джуль; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 2009. – 30 с.

¹¹ Загальна теорія держави і права: [Підручник для студентів юридичних вищих навчальних закладів] / М. В. Цвік, О. В. Петришин, Л. В. Авраменко та ін.; За ред. д-ра юрид. наук, проф., акад. АПРН України М. В. Цвіка, д-ра юрид. наук, проф., акад. АПРН України О. В. Петришина. – Харків: Право, 2009. – 584 с. – С. 346.

¹² Солтис Н. Б. Юридичні факти в процесі формування підстав спадкування на етапі відкриття спадщини // Приватне право і підприємництво. – К., 2010. – № 9. – С. 44–48 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/ppip/2010_9/Soltis.pdf

¹³ Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/main/a#Find>

¹⁴ Пасічна І. О. // І. О. Пасічна. – Держава та регіони. Серія: Право. – № 1. – 2012 р. – С. 187–192 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Dtr_pravo/2012_1/files/LA112_36.pdf

¹⁵ Чернадчук В. Окремі ознаки юридичних фактів в бюджетному праві / В. Чернадчук // Право України. – 2006. – №5. – С. 85–88.

¹⁶ Данилюк Ю. Поняття та особливості юридичних фактів у конституційному праві / Ю. Данилюк // Право України. 2008. – № 2. – С. 13–17.

¹⁷ Беляневич О. А. Теоретичні проблеми господарського договірної права: Автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.04 / О. А. Беляневич; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 2006. – 34 с.

¹⁸ Солтис Н. Б. Юридичні факти в процесі формування підстав спадкування на етапі відкриття спадщини // Приватне право і підприємництво. – К., 2010. – № 9. – С. 48 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/ppip/2010_9/Soltis.pdf

¹⁹ Плахотіна Н. А. Юридичні факти у сучасному трудовому праві // Вісник Запорізького юридичного інституту Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. – 2010. – № 3. – С. 48–54 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/VZjui/2010_3/10pnaml1.pdf

²⁰ Маркосян А. В. Юридические факты в семейном праве Российской Федерации : Дисс. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. М.: РГБ, 2007. – 206 с.

²¹ Спільний лист Верховного Суду України та Вищого арбітражного суду України від 14–20 липня 1995 року «Про деякі питання підвідомчості цивільних справ та господарських спорів» // Збірник рішень та арбітражної практики Вищого арбітражного суду України. – 1995. – № 3–4. – С. 225–226.

²² Рекомендації Президії Вищого господарського суду України «Про деякі питання підвідомчості і підсудності справ господарським судам» від 27.06.2007 р. № 04-5/120 // Вісник господарського судочинства. – № 4. – 2007 р. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/main/a#Find>

²³ Цивільний процесуальний кодекс України // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/main/a#Find>

²⁴ Господарський процесуальний кодекс України // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/main/a#Find>

²⁵ Роз'яснення Вищого арбітражного суду України «Про деякі питання практики вирішення спорів, пов'язаних з відшкодуванням шкоди» від 01.04.94 р. № 02-5/215 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/main/a#Find>

²⁶ Інформаційний лист Вищого господарського суду України «Про деякі питання практики застосування норм Господарського процесуального кодексу України, порушені у доповідних записках про роботу господарських судів у 2004 році» № 01-8/344 від 11.04.2005 р. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/main/a#Find>

²⁷ Цивільний кодекс України // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/main/a#Find>

²⁸ Постанова Верховного Суду України по справі № 22/197 від 16 травня 2006 р. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/main/a#Find>

²⁹ Лист Вищого господарського суду «Узагальнення судової практики розгляду господарськими судами справ у спорах, пов'язаних із земельними правовідносинами» від 01.01.2010 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/main/a#Find>

Резюме

Разбейко Н. В. Деякі ознаки юридичних фактів у господарських відносинах.

У статті розглядаються ознаки юридичних фактів у господарських відносинах. Наголошено на недостатньому дослідженні поставленої проблеми. Виділено загальні та спеціальні ознаки юридичних фактів у господарських відносинах (у тому числі визначено матеріально-правові, процедурні та процесуальні ознаки). Юридичні факти й господарські відносини розглядаються як складові більшого поняття «господарське правове регулювання».

Ключові слова: ознаки, юридичні факти, господарські відносини.

Резюме

Разбейко Н. В. Некоторые признаки юридических фактов в хозяйственных отношениях.

В статье рассматриваются признаки юридических фактов в хозяйственных отношениях. Отмечена недостаточная изученность поставленной проблемы. Выделены общие и специальные признаки юридических фактов в хозяйственных отношениях (в том числе определены материально-правовые, процедурные и процессуальные признаки). Юридические факты и хозяйственные отношения рассматриваются как составляющие ее объемного понятия «хозяйственное правовое регулирование».

Ключевые слова: признаки, юридические факты, хозяйственные отношения.

Summary

Razbeyko N. Some signs of legal facts in economic relations.

The article discusses the signs of the legal facts in economic relations. Noted little scrutiny of the problem. Allocated general and specific features of the legal facts in economic relations (including defined substantive, procedural and procedural characteristics). Legal facts and economic relations are considered as components of a larger concept of «economic legal regulation».

Key words: signs of the legal facts in economic relations.

Отримано 9.09.2013

УДК [346.9:347.918.962](47+57)"18/19"

О. В. РОССИЛЬНА

Ольга Василівна Россильна, аспірант Київського національного університету імені Тараса Шевченка

**ОСОБЛИВОСТІ ПРЕДСТАВНИЦТВА В ГОСПОДАРЬСЬКОМУ ПРОЦЕСІ
В XIX–XX СТОЛІТТЯХ**

Наприкінці XVIII – на початку XIX ст.ст. територія України була поділена між двома імперіями – Російською та Австрійською. Та частина території, яка опинилася у складі Російської імперії, розвивалась за своїм сценарієм, був свій шлях розвитку і в законодавства, яке регулювало питання інституту представництва, а отже, аналізувати в такому випадку варто нормативно-правові акти, які були прийняті царським урядом.

Дослідженням правового поля, яке регулювало питання представництва у зазначений період, займалися Е. Васьковський, І. Гессен, В. Гранін, І. Доманова, Г. Лазько, І. Павлуник, І. Побірченко, Є. Северова, С. Халатов, С. Чванкін. Проте аналізу закономірностей розвитку інституту представництва у сфері господарсько-процесуального права не приділено належної уваги. Тому метою статті є вивчення особливостей представництва в господарсько-процесуальному законодавстві у період з XIX ст. і до часів незалежної України.

До 60-х років XIX ст. (до судової реформи) самостійного інституту представництва як такого не існувало. Судовою реформою 1864 р. були закладені основи професійного інституту представництва. Важливим положенням Статуту цивільного судочинства 1864 р. було визнання права присилати замість себе в суд повірених. Останні ж мали весь обсяг процесуальних прав, що й сторони, винятки з цього правила встановлювались законом. Усі процесуальні дії, вчинені в межах довіреності, були обов'язковими для довірителя. Крім того, закон допускав участь у процесі замість декількох позивачів або відповідачів одного представника.

Відповідно до Судових статутів адвокати називались повіреними і поділялись на дві групи: присяжні та приватні.

Вимоги до присяжних повірених та їх особливості: вік – 25 років; вища юридична освіта; п'ять років судової практики як чиновника судового відомства або помічника присяжного повіреного; у деяких радах присяжних повірених – складання іспиту з метою перевірки практичної підготовки кандидатів; Рада присяжних повірених – орган самоуправління корпорації присяжних повірених; право представляти інтереси у всіх судах Російської імперії.